

MICHAŁ KACZMARKOWSKI

Lublin

ŁACIŃSKIE GERUNDIVUM I JEGO POLSKIE ODPOWIEDNIKI FUNKCJONALNE

Łacińskie *gerundivum* jest rodzajem przymiotnika (od)czasownikowego (*adiectivum (de)verbale*)¹, który charakteryzuje się przyrostkiem *-end-* równoległym do przyrostka *-ent-* imiesłowu czasu teraźniejszego, np. *volvendus* (\leq *volv-end-o-s*) w zestawieniu z *volvens* (\leq *volv-ent-s*)², a który w pewnym momencie ewolucji łaciny został włączony do jej systemu werbalnego, podobnie jak *participium (perfecti passivi)* z przyrostkiem *-to-*³. Jako integralna część łacińskiego systemu koniugacyjnego nosił on zrazu charakter imiesłowu czasu teraźniejszego strony zarówno czynnej⁴, jak i medialnej⁵ czy pasywnej⁶, by dopiero z czasem nabrać wartości zdecydowanie biernej⁷. Pod względem aspektu był on zawsze i pozostał formacją imperfektywną⁸, przeciwstawiającą się stale i wyraźnie formacji *participii perfecti passivi*⁹. Co do czasu względnego omawiana formacja

¹ Podkreślają to zwłaszcza gramatyki francuskojęzyczne, jak np. RIEMANN 1908:461 i passim; BLATT 1952:217-219 i passim; ERNOUT, THOMAS 1953: passim; OUDOT 1964:244 i passim.

² ERNOUT, THOMAS 1953:262 n.

³ LEUMANN, HOFMANN, SZANTYR 1965:369.

⁴ OTRĘBSKI, SAFAREWICZ 1937:558.

⁵ RIEMANN 1908:461 przyp. 1.

⁶ LEUMANN, HOFMANN, SZANTYR 1965:369.

⁷ RIEMANN 1908:461; NIEMIEC, STAROWICZ 1946:89.91; SAFAREWICZ 1950:68; BLATT 1952:219; SCHERER 1975:90. Natomiast KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER (1962:728) uważają, że tak było od początku.

⁸ Tak przynajmniej MENGE (1908:328); BLATT (1953:219); KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER (1962:728). Natomiast SAFAREWICZ (1950:85) stwierdza: "[...] [*gerundivum*] wyrażać może zarówno niedokonaność, jak i dokonaność".

⁹ Taką wartość ma on jako zastępnik *gerundii* (RIEMANN 1908:461), zwłaszcza w ablatiwie (KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER 1962:728). Wypadki tego rodzaju są bardzo częste. Zob. też: SAFAREWICZ 1950:68.

wyrażała czynność jako równoczesną z inną czynnością¹⁰ lub jako późniejszą od niej, czyli przyszłą w stosunku do niej¹¹. Ostatecznie rozpatrywana formacja ustaliła się – jeśli nie wyłącznie, to w przeważającej liczbie użyć tekstowych – jako imiesłów czasu przyszłego strony biernej (*participium futuri passivi*)¹², przybierający często, zależnie od kontekstu leksykalnego i/lub syntaktycznego, pewne (dodatkowe) znaczenia modalne, mianowicie znaczenie zamiaru, celu, możliwości-nieвозмоści czy, przede wszystkim, powinności, obowiązku, konieczności (tzw. *notio necessitatis*)¹³; stąd jeszcze inna nazwa tej formacji: *participium necessitatis*¹⁴.

Dokładnego odpowiednika morfologicznego takiej formacji język polski nie posiada. Stąd jej odpowiednikami funkcjonalnymi są w języku polskim pewne inne formacje morfologiczne lub pewne struktury syntaktyczne – jakie, o tym (jak rzadko w którym wypadku) nie decyduje sama ta formacja, lecz także jej użycie tekstowe, a więc kontekst składniowy i/lub leksykalno-semantyczny. Dlatego zmierzając do ustalenia pewnej listy funkcjonalnych ekwiwalentów polskich łacińskiego *gerundivum* (*participium futuri passivi sive participium necessitatis*), można i trzeba tego dokonać tylko opierając się na pewnej typizacji jego dystrybucji, stawiając przy każdym typie dystrybucyjnym, przynajmniej *implicite*, pytanie o możliwości jego przekładu na język polski w danym wypadku, co wskaże właśnie na poszukiwane jego polskie odpowiedniki funkcjonalne.

Jako pewna formacja przymiotnikowa¹⁵ *gerundivum* pełni na płaszczyźnie składniowej, czyli w syntaktycznych grupach wyrazowych, co najmniej jedną funkcję składniową, mianowicie funkcję członu podrzędnego, określającego (określnika, podrzędnika), przy czym określnik ten bywa albo określnikiem (determinantem) adnominalnym, a więc przydawką (*attributum – gerundivum attributivum*), np.:

(1) Non iacet in molli *veneranda* *Scientia* lecto

¹⁰ SINKO 1924:237; AUERBACH, DĄBROWSKI, GOLIAS 1947:111; KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER 1962:755.

¹¹ SINKO 1924:237; AUERBACH, DĄBROWSKI, GOLIAS 1947:111; KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER 1962:728; WIKARJAK 1978:126.

¹² SAFAREWICZ 1950:85; KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER 1962:727 n.; WIKARJAK 1978:124.

¹³ RIEMANN 1908:461.473; OTREBSKI, SAFAREWICZ 1937:557; SAFAREWICZ 1950:99; BLATT 1952:218; ERNOUT, THOMAS 1953:263; LEUMANN, HOFMANN, SZANTYR 1965:369.

¹⁴ MENGE 1908:322; LEUMANN, HOFMANN, SZANTYR 1965:728; SCHERER 1975:90.

¹⁵ Pomijam tu, i dalej, zresztą rzadko występujące, użycie *gerundivum* jako rzeczownika, jak np. u Katullusa (64, 405): "omnia fanda nefanda malo permixta furore" czy u Horacego (Sat. 1, 2, 75): "ac non fugienda petendis inmiscere".

Nec tibi per ventos tosta columba venit¹⁶,

albo określnikiem adwerbalnym, mianowicie orzecznikiem (*praedicativum* – *gerundivum praedicativum*), np.:

(2) Ut desint vires, tamen e s t *laudanda* voluntas (O v. *Pont.* 3, 4, 79).

Wchodząc w skład nominalnej grupy syntaktycznej jako określnik jakiegoś *nomen*, najczęściej *nomen substantivum*, np.:

(3) Te vero mea quem spatiis propioribus aetas
Insequitur, *venerande* p u e r, iam pectore toto
Accipio [...] (V e r g. *Aen.* 9, 275-277),

rzadziej *pronomen*, np.:

(4) Quae [...] causa i l l i u s *opprimendi* fuit (C i c. *Mil.* 15, 40),

gerundivum pełni tam funkcję albo przydawki przymiotnej właściwościowej¹⁷, np.:

(5) Videmusque, ut pueri ne verberibus quidem a *contemplandis* r e b u s *perquirendisque* deterreantur?
(C i c. *Fin.* 5, 18, 48),

albo przydawki przymiotnej okolicznikowej¹⁸, np.:

(6) [Caesar] quattuor l e g i o n e s in Senones Parisiosque Labieno *ducendas* dedit (C a e s. *Gall.* 7, 34, 2).

Pełniąc funkcję przydawki właściwościowej, *gerundivum* tylko wyjątkowo ma charakter *participii praesentis activi*, np.:

(7) *Horrendum* et dictu video mirabile m o n s t r u m (V e r g. *Aen.* 3, 26).

Sądzi się, jak już wiemy, że charakter ten, właściwy *gerundivum* pierwotnie na równi z charakterem *participii praesentis (medii et) passivi*, ustąpił później

¹⁶ Uwzględnione jako maksyma nr 739 w: S. S t a s z c z y k, K. J a w i ń s k i. *Verte. Łacińskie przysłowia, sentencje i ulome słowa*. Warszawa 1959 s. 132 – bez podania jednak lokalizacji.

¹⁷ Co do terminu oznaczającego to zjawisko syntaktyczne, jak i co do samego charakteru tego zjawiska, zob. KLEMENSIEWICZ 1961:56.

¹⁸ Taką terminologię stosuje SZOBER (1957:316); KLEMENSIEWICZ (1961:56.64) w zasadzie to samo zjawisko składniowe nazywa przydawką okolicznikową.

miejsca prawie wyłącznie temu ostatniemu, sam pozostając w synchronii dla nas tutaj jedynie ważnej, tj. w okresie łaciny klasycznej¹⁹, jako szczątkowy relikw przeszczości. Świadczy o tym i rzadkość zjawiska, i znaczny stopień jego leksyka-lizacji, jeśli wliczy się tu, częściowo już omówione, takie formacje, jak: *oriundus* ('pochodzący', 'wywodzący się'), *secundus* ('następujący', 'następny', 'drugi', 'pomyślny'), *venerandus* ('zasługujący na cześć', 'czcigodny'), *volvendus* ('toczący się', 'mijający', 'upływający').

Pełniącemu funkcję przydawki właściwościowej *gerundivum* o charakterze *participii praesentis activi* (*h o r r e n d u m m o n s t r u m*) o d p o w i a d a w języku polskim albo (1) imiesłów współczesny przymiotnikowy²⁰ (sam: *p r z e - r a ż a j ą c e z j a w i s k o* lub jako część składowa związku frazeologicznego łączliwego²¹: *b u d z ą c e / w z b u d z a j ą c e g r o z ę / p r z e r a ż e n i e / s t r a c h z j a w i s k o*), albo (2) przymiotnik (*s t r a s z n e z j a w i s k o*).

Z kolei użycie atrybutywne *gerundivi* w charakterze *participii praesentis passivi* jest nader częste. Należą tu w zasadzie wszystkie wypadki występowania *gerundivi* w zastępstwie *gerundii*, czyli wszystkie wypadki pojawiania się tzw. konstrukcji z *gerundivum*²². W konstrukcji tej, prezentującej *gerundivum* jako przydawkę przymiotną właściwościową jakiegoś *nomen* w którymś z przypadków zależnych, a więc w genetiwie, w datiwie, w akuzatiwie lub w ablatiwie, uzależnionych składniowo, globalnie rzecz biorąc, od jakiegoś rzeczownika, przymiotnika lub czasownika, *gerundivum* ma wprawdzie na gruncie łaciny zawsze wartość, jak powiedzieliśmy, *participii praesentis passivi*, ale na gruncie języka polskiego nigdy nie odpowiada mu polskie *participium praesentis passivi*, mimo że język polski taką formację posiada – przynajmniej w postaci imiesłowu biernego czasowników niedokonanych. Ścisłej się wyrażając trzeba powiedzieć, że odpowiedniość taka, owszem, istnieje, ale tylko w systemie, tzn. na płaszczyźnie *langue*, nie zaś w strukturze, tzn. na płaszczyźnie *parole*. Dystrybucja bowiem strukturalna, czyli tekstowa, łacińskiego *gerundium* o wartości *participii praesentis passivi* nie pokrywa się ani nawet nie przecina się (wyjawszy całkiem sporadyczne wypadki) z taką dystrybucją polskiego *participium praesentis passivi* (polskiego imiesłowu biernego czasowników niedokonanych). Natomiast wszędzie tam, gdzie w łacińskich tekstach występuje *participium praesentis passivi* w ramach tzw. konstrukcji z *gerundivum*, w odpowiadających im polskich tekstach

¹⁹ Włączam do tego pojęcia również okres Augustowski.

²⁰ Co do zastosowanego tu terminu zob. TOKARSKI 1973:186.

²¹ Zob. KURKOWSKA, SKORUPKA 1959:157 n.; zob. też: SKORUPKA 1950:97-114.

²² Co do jej nazwy i/lub charakteru zob. zwłaszcza: SOBOLEWSKI 1950:344; LEUMANN, HOFMANN, SZANTYR 1965:371; SIBILLA 1967:364; SCHERER (1975:90). A ponadto RIEMANN 1908:461; OTREBSKI, SAFAREWICZ 1937:558; NIEMIEC, STAROWICZ 1946:91; BLATT 1952:219; ERNOUT, THOMAS 1953:285; KÜHNER, STEGMANN, THIERFELDER 1962:728 (tylko o ablatiwie); SCHERER 1975:90.94; WIKARJAK 1978:126.

występuje polskie *gerundium*, czyli odślownik – formacja dewerbalna o charakterze nominalnym, cechująca się zakończeniami *-nie*, *-anie*, *-enie*, *-cie*²³, np.:

- (8) Ac mihi quidem *explicandae philosophiae* causam attulit casus gravis civitatis (C i c. Div. 2, 2, 6).

Sposobności do *dociekania*²⁴ filozoficznych dostarczyło mi ciężkie nieszczęście ojczyzny [...]
(W. KORNATOWSKI)

Fakt takiej właśnie ekwiwalencji funkcjonalnej, zachodzący pomiędzy łacińskim *gerundivum* a polskim *gerundium*, nie powinien dziwić. Łacińska konstrukcja z *gerundivum* jest bowiem i w sensie diachronicznym, i w sensie synchronicznym transformą konstrukcji z *gerundium*. Obie te konstrukcje są przy tym semantycznie całkowicie sobie równoważne, stanowiąc na płaszczyźnie języka pełne synonimy syntaktyczne, a jedynie na płaszczyźnie mówienia, w wyniku pewnych reguł o charakterze normatywno-poprawnościowym – zresztą i przez najlepszych pisarzy rzymskich nie przestrzeganych ściśle²⁵ – wykazując dystrybucję poniekąd komplementarną, czyli ekskluzywną. Nie przeszkadza to jednak (dość często nawet) pojawianiu się obu tych konstrukcji w jednym zdaniu, jak np.:

- (9) Omnes *provincias obeundi* (GERUNDIUM), *liberos populos agris multandi* (GERUNDIUM), *regionum vel dandorum* (GERUNDIVUM) *summa potestas datur* (C i c. Ag. 2, 13, 34).

Nadana im jest nieograniczona wolność *objeżdżania* wszystkich *provincji*, *karania* wolnych *narodów* zabraniem gruntów, *rozdawania* lub *odejmowania królestw*
(E. RYKACZEWSKI).

Jak pokazuje tłumaczenie przykładu (9), przy translacji przywołanego z Cycerona fragmentu tekstu na język polski dochodzi do pewnej unifikacji składniowej a tym samym i do pewnego zubożenia składniowego przekładanej wypowiedzi. Dzieje się tak dlatego, że język polski, mając morfologiczny odpowiednik tylko łacińskiego *gerundium* (w postaci swego *gerundium*, czyli odślownika), sięga po

²³ TOKARSKI 1973:192 n.

²⁴ Nieważny jest przy tym sam moment, jak też i stopień ewentualnego zleksykalizowania polskiego odślownika, potrzebnego w danym wypadku do translacji łacińskiego *gerundivum*, np. "[Lysander] tempus *rei gerendae* non dimisit" (N e p. Alc. 8, 6) – "[Lizander] nie zmarnował sposobności *dziatania*" (AXER). Zawsze jest to bowiem w takim lub w innym sensie, w mniejszym lub w większym stopniu odślownik; dostrzeżona więc reguła jego stałej odpowiedności funkcjonalnej w stosunku do łacińskiego *gerundivum* nie zostaje naruszona.

²⁵ Reguły te można znaleźć sformułowane w każdym podręczniku gramatyki łacińskiej, dlatego ich prezentację tutaj pomijam; zresztą dla naszych rozważań są one nieistotne.

ten ekwiwalent i w wypadku zastosowania w łacinie *gerundium explicite* (w konstrukcji z *gerundium: provincias o b e u n d i; populos m u l t a n d i*), i w wypadku zastosowania w łacinie *gerundium implicite* (w konstrukcji z *gerundivum: regnorum d a n d o r u m*).

Ale polskie *gerundium*, czyli odsłownik, to nie jedyny odpowiednik łacińskiego *gerundivum* występującego w ramach k o n s t r u k c j i z *gerundivum*. Łacińskiemu *gerundivum* użytemu w ten sposób odpowiada w języku polskim dość często nie odsłownik, a przynajmniej nie tylko odsłownik, lecz (także) rzeczownik odsłowny innego typu słowotwórczego, jak: *podział, myśl, wymiana, bieg, skok* itp.²⁶, np.:

- (10) *Paribus dividendis ipsi regio evenit ab Arethusa fonte usque ad ostium magni portus* (L i v. 25, 30, 6).

Przy *dzieleniu/przy podziale* na części jemu samemu dostał się teren od źródła Aretuzy aż do wyjścia z wielkiego portu.

- (11) *Levationem autem aegritudinis in duabus rebus ponit, avocatione a c o g i t a n d a molestia et revocatione ad contemplandas voluptates* (C i c. *Tusc.* 3, 15, 33).

Ulgi w dolegliwości upatruje [Epikur] w dwu rzeczach: w odwróceniu *myślenia / myśli od przykrości* a w zwróceniu go/jej ku rozmyślaniu o przyjemnościach.

- (12) [...] *Regulus [...] de captivis c o m m u t a n d i s* Romam missus [...] (C i c. *Off.* 1, 13, 39).

[...] *Regulus [...] wysłany do Rzymu w sprawie wymiennienia / wymiany* jeńców [...].

Podsumowując i uogólniając, a zarazem posługując się terminologią semantycznej analizy składnikowej, można powiedzieć, że polskim odpowiednikiem łacińskiego *gerundivum* o charakterze *participii praesentis passivi*, występującego w składzie tzw. konstrukcji z *gerundivum*²⁷, jest w każdym wypadku formacja słowotwórcza, której struktura znaczeniowa znamionuje się zawsze dwiema cechami kategoriałno-semantycznymi: (+*nom/en/*) i (+*/de/verb/ale/*).

²⁶ Uogólniająco można powiedzieć, że chodzi tu w zasadzie o te typy słowotwórcze rzeczowników derywowanych od czasownika, które GRZEGORCZYKOWA (1979:31) nazywa *substantiva deverbalia* i przeciwstawia je kategorii *substantiva verbalia*, równającej się temu, co TOKARSKI (1973:192) nazywa (polskim) *gerundium* (odsłownikiem), a co my omówiliśmy, ze zrozumiałych względów, oddzielnie i na pierwszym miejscu. Zob. też: PUZYNIŃNA 1969.

²⁷ SOBOLEVSKIJ (1950:344): «konstrukcija s gerundivom»; SIBILIA (1967:364): «la costruzione col gerundivo»; SCHERER (1975:90): «Gerundivkonstruktion», die zwar passivisch zu verstehen ist (z. B. *morte contemnenda*), aber sehr oft nicht das Moment der Notwendigkeit einschliesst [...]». Wydaje się jednak, że n i g d y nie mamy tu do czynienia z momentem semantycznym konieczności, a miejsca, które zdają się temu przeczyć, posiadają swe nacechowanie modalnościowe od kontekstu morfologiczno-fleksyjnego (jaki przypadek lub przyimek) albo leksykalno-semantycznego (od jakiej jednostki leksykalnej cała ta konstrukcja zależy).

W celu wykrycia i opisanja dalszych zbieżności i rozbieżności zachodzących pomiędzy łaciną a językiem polskim w zakresie wybranej struktury sięgnijmy po dalszy materiał egzemplifikacyjny, wychodząc zawsze od łacińskich konstrukcji z *gerundivum*, występujących kolejno w poszczególnych flekcyjnych przypadkach zależnych, warunkowanych bądź to rzeczownikiem (np. (13)), bądź to przymiotnikiem (np. (14)), bądź też czasownikiem (np. (20)):

GENETIVUS:

- (13) [...] *spes amplificandae fortunae* [...] (C i c. *Lael.* 16, 59)
nadzieja powiększenia majątku
- (14) [...] *cupidi bellorum gerendorum* (C i c. *Off.* 1, 22, 74)
żądni prowadzenia wojen
- (15) [...] *voluptatum adipiscendorum causa* [...] (C i c. *Fin.* 1, 10, 36)
dla osiągnięcia przyjemności
- (16) [...] *dolorum effugiendorum gratia* (Tamże)
dla uniknięcia przykrości
- (17) *Cetera in XII minuendi sumptus sunt* (C i c. *Leg.* 2, 23, 59)
Reszta w prawie dwunastu tablic istnieje dla zmniejszenia wydatków.

DATIVUS:

- (18) *condendae urbi locum quaerere* (L i v. 1, 1, 8)
szukać miejsca pod założenie miasta
- (19) *demetendis fructibus et percipiendis accomodata* (C i c. *Cato* 19, 70)
dostosowane do zbierania i spożywania owoców
- (20) *studere iuri et legibus cognoscendis* (C i c. *Rep.* 5, 3, 5)
starać się o poznanie prawa i ustaw

ACCUSATIVUS (zawsze z przyimkiem):

- (21) *aptus ad exsequendum munus sum* (C i c. *Tusc.* 3, 7, 15)
zdolny do wypełnienia swego zadania
- (22) *In [...] libertatem defendendam contulit* (C i c. *Phil.* 10, 8, 16).
Poświęcił obronie wolności/przeznaczył na obronę wolności
- (23) *ob regnum tutandum arma cepisse* (S a l l. *Jug.* 102, 12)
schwycić za broń dla ratowania królestwa

ABLATIVUS bez przyimka:

- (24) *Omnis loquendi elegantia augetur legendis oratoribus et poetis* (C i c. *De or.* 3, 10, 39).
Wszelka wytworność wysłowienia doskonali się czytaniem / przez czytanie mówców i poetów.

- (25) Romulus augurato *urbe condenda* regnum adeptus est (L i v. 1, 18, 6).
Romulus przeprowadziwszy auguria osiągnął władzę królewską *z a k ł a d a j ą c m i a s t o l p r z e z z a ł o ż e n i e m i a s t a*.

ABI ATTIVUS z przyimkiem:

- (26) *A contuendis* nos malis avocato [...] (C i c. Tusc. 3, 16, 35).
Odciągają nas *o d o g l ą d a n i a n i e s z c z ę ś ć*.
- (27) *Proelia de occupando ponte* crebra erant (L i v. 7, 9, 7).
Częste były walki *o z a w ł a d n i ę c i e m o s t e m*.
- (28) Polybio nemo fuit *in exquirendis temporibus* diligentior (C i c. Rep. 2, 14, 27).
Nikt nie był *w b a d a n i u d z i e j ń w d o c i e k l i w s z y* od Polibiusza.
- (29) *Pro omnibus gentibus conservandis aut iuvandis* maximos labores molestiasque suscipere (C i c. Off. 3, 5, 25).
Podejmować największe trudy i znoje *d l a o b r o n y l u b w s p a r c i a w s z y s k i c h l u d ń w*.

Jak pokazują przykłady, cała syntaktyczna grupa wyrazowa, jaką stanowi konstrukcja z *gerundivum* (np. (13): (*spes*) *amplificandae fortunae*) ma za swój ekwiwalent również syntaktyczną grupę wyrazową, ale grupę (*nadzieja*) *powiększenia majątku*), w której imiesłowowi, jakim jest *gerundivum* (*amplificandae*), odpowiada rzeczownik (od)słowny (*powiększenia*), a rzeczownikowi (*fortunae*), którego na gruncie łaciny jest ono określnikiem, odpowiada rzeczownik w dopełniaczu (*majątku*)²⁸. Dochodzi przy tym do zamiany ról składniowych: semantyczny odpowiednik *gerundivum* (*powiększenia*) nie pełni już roli przymiotnego podrzędnika grupy, lecz rolę jej rzeczownikowego nadrzędnika, a polski odpowiednik (*majątku*) łacińskiego rzeczownika (*fortunae*), określanego przez *gerundivum*, nie pełni już roli rzeczownikowego nadrzędnika grupy, lecz rolę jej rzeczownikowego podrzędnika. A więc globalna struktura polskiej grupy odpowiednikowej jest diametralnie różna od łacińskiej grupy wyjściowej. Także przypadek fleksyjny nadrzędników obu grup może być różny, jeśli wymagają tego odmienne często właściwości rekyjno-konotacyjne nadrzędników bezpośrednio wyższego rzędu, w stosunku do których zestawiane grupy są określnikami jako całość. I tak np. w (24) łacińska konstrukcja z *gerundivum* wykazuje nadrzędnik *oratoribus et poetis (legendis)*, występujący w ablatiwie, ponieważ wymaga tego *regimen* jej nadrzędnika jako

²⁸ Jak to również pokazują przytoczone przykłady, dzieje się tak najczęściej, ale nie wyłącznie. W (27) pojawia się nie dopełniacz (*mostu*), lecz narzędnik (*mostem*), ponieważ odpowiedni czasownik polski czy to w bezokoliczniku (*zawładnąć*), czy też w dowolnej formie osobowej (np. *zawładnęli*) rządzi właśnie narzędnikiem. Wydaje się więc usprawiedliwione twierdzenie uogólniające tę obserwację, że przypadek rzeczownika polskiego (*casu quo: mostem*), będącego przydawką rzeczowną *nominis (de)verbativi* (*casu quo: o zawładnięcie*), uzyskanego z translacji łacińskiego *gerundivum* (*de occupando*), zależy od *regimen* czasownika, leżącego u podstaw tegoż *nomen (de)verbativum* (*zawładnąć czym: zawładnięcie czym*).

całości, mianowicie *augetur*; natomiast w polskiej grupie odpowiednikowej nowy strukturalnie nadrzędnik *przez czytanie (mówców i poetów)* stoi w poprzyimkowym bierniku, gdyż polska grupa odpowiednikowa jako całość zależy od *doskonali się*, które rządzi właśnie strukturą *przez + biernik*. Nie ma też zasadniczo zgodności ani w rodzaju, ani w liczbie pomiędzy łacińskim *gerundivum* a odpowiadającym mu polskim rzeczownikiem (od)słownym.

Jak każde *participium*, tak i *gerundivum* może wchodzić w skład konstrukcji specyficznie imiesłowowej, jaką jest *oblativus absolutus*, np.:

- (30) *His ipsis legendis in memoriam redeo mortuorum* (C i c. *Cato* 7, 21).

Czytając je / kiedy / gdy je czytam, przypominam sobie zmarłych.

- (31) *Qui partis honoribus eosdem in foro gessi labores, quos petendis (honoribus)* (C i c. *Phil.* 6, 6, 17).

Ja, który ponosiłem te same trudy zdobywszy urzędy, co *ubiegając się (o nie) / kiedy / gdy ubiegałem się (o nie)*.

- (33) [...] *Orationem autem Latinam efficies profecto legendis nostris pleniorem* (C i c. *Off.* 1, 2).

[...] Język zaś łaciński z pewnością wzbogacisz, *czytając / kiedy / gdy* ale i jeżeli będziesz czytał moje pisma.

Ablativus absolutus z udziałem *gerundivi* ma znaczeniowo charakter okolicznika najczęściej czasu, a w języku polskim odpowiada mu wtedy konstrukcja z nieodmiennym, czyli przysłówkowym, imiesłowem współczesnym na *-qc* lub zdanie poboczne okolicznikowe czasu, zaczynające się od spójnika *kiedy* lub *gdy* (jak w (30)-(32)) z orzeczeniem w którymś z czasów niedokonanych, tj. w czasie teraźniejszym (30), w czasie przeszłym niedokonanym (31) lub w czasie przyszłym niedokonanym (32). Prawidłowość ta nie dziwi, ponieważ – jak już o tym mówiliśmy – *gerundivum*, które tutaj przesądza o wartości aspektowej tak łacińskiego ablatiwu absolutnego, jak i odpowiadających mu polskich zdań pobocznych okolicznikowych, było zawsze formacją imperfektywną, a więc zarazem taką, która wyraża czynność równoczesną w stosunku do czynności głównej; stąd również stała druga odpowiedniość w postaci konstrukcji z imiesłowem współczesnym na *-qc*. Typ znaczeniowy okolicznika, jakim jest *ablativus absolutus* z udziałem *gerundivi*, nie gra przy tym żadnej roli.

Gerundivum (participium futuri passivi), pojawiając się jako przydawka przymiotna dopełnienia bliższego, wywołanego jakimś czasownikiem o znaczeniu 'dać', 'wydać', 'przekazać', 'pozostawić', 'posłać', 'wysłać' itp., a więc *dare, tradere, relinquere, mittere* itp., jak również funkcjonując jako także

przydawka podmiotu, gdy wspomniane czasowniki wystąpią w zdaniu o charakterze orzeczenia w stronie biernej, wykazuje zdecydowanie modalny charakter, mianowicie wyraża przeznaczenie, zamiysł, zamiar, cel. Jest więc tzw. *participium coniunctum*²⁹, czyli – zgodnie z nowszą interpretacją i odpowiednią terminologią – przydawką o k o l i c z n i k o w ą³⁰, np.:

- (33) Antigonus [...] *Eumenem* mortuum propinquis eius *sepeliendum* tradidit (N e p. *Eum.* 18, 13, 4).

Antygonus [...] wydał martwego *Eumenesa* jego krewnym *na pogrzebania / dla pogrzebania / w celu pogrzebania / aby go pogrzebali*.

- (34) *Veturius et Postunius* traditi sunt fetialibus Caudium *ducendi* (cf. L i v. 9, 10, 2).

Veturiusz i Postuniusz zostali przekazani feccjalom *w celu zaprowadzenia ich / aby ich zaprowadzili* do Kaudium.

Funkcjonalnymi równoważnikami tej syntaktyczno-semantycznej odmiany łacińskiego *gerundivum* w języku polskim są wszystkie struktury gramatyczne, zarówno morfologiczne jak i syntaktyczne, które wyrażają przeznaczenie, zamiysł, zamiar, cel, i stanowią odpowiednie okoliczniki – niezależnie od tego, czy w danym wypadku są tłumaczeniami łacińskiego *gerundivum*, czy też nie. Wydaje się, że takie struktury w języku polskim to: 1) zwroty przyimkowe o budowie: przyimek właściwy *dla/na* + rzeczownik (od)słowny (np. *pogrzeb/pogrzebanie* (33)), czyli formalnie Praep_{dla/na} + N_{(de)verb}; 2) zwrot przyimkowy o budowie: przyimek niewłaściwy, czyli przyimek sam będący grupą przyimkową, mianowicie: *w celu* + rzeczownik (od)słowny (np. *w celu pogrzebania* (33); *w celu zaprowadzenia* (34)), czyli formalnie: Praep_{w celu} + N_{(de)verb}; 3) zdanie poboczne

²⁹ SOBOLÉVSKIJ (1950:334) zna ten termin i rozumie go tak, jak dziś się rozumie termin "przydawka okolicznikowa", ale wraz z innymi gramatykami nie odnosi go do omawianego tu przez nas zjawiska, lecz do przydawkowo-okolicznikowego użycia *gerundivum* (a zresztą jakiegokolwiek *participium*) w dowolnym przypadku, wyjąwszy właśnie *accusativus*. Przydawkowo-okolicznikowe występowanie *participium* w akuzatywie wyróżnia on – również jak i inni gramatycy – jako coś specjalnego i określa mianem *participium praedicativum*, którym to mianem my wolimy posługiwać się w celu wyróżnienia funkcji orzecznikowej *gerundivum* (szerzej: każdego *participium*), a nie do wydzielania za jego pomocą jakiejś specjalnej odmiany przydawkowego użycia jakiegokolwiek *participium*, w tym *gerundivum*. Takie użycia są bowiem, naszym zdaniem, tylko dwa, jak już o tym mówiliśmy, mianowicie przydawka przymiotna właściwościowa i przydawka przymiotna okolicznikowa (*respective*: okolicznościowa). To, co SOBOLÉVSKIJ, idąc za pewną tradycją (por. np. SAMOLEWICZ 1924:155), wyróżnia jako użycie trzecie, pod nazwą właśnie *participium praedicativum*, sprowadza się do użycia drugiego. *Accusativus*, stanowiący dla tych gramatyków kryterium wyróżniania *participium praedicativum* jako odmiany przydawkowego występowania *participii*, nie jest wystarczającą podstawą takiego zabiegu, bo do omawianej struktury nie wnosi żadnej nowej jakości syntaktyczno-semantycznej.

³⁰ Zob. przyp. 18 niniejszego artykułu, a ponadto: AUERBACH, DĄBROWSKI, GOLIAS 1947:84.

okolicznikowe celu spójnikowe, zaczynające się od spójnika *by/aby/ażeby/żeby* (np. *aby go pogrzebali* (33); *aby ich zaprowadzili* (34)).

W obrębie właściwej sobie jednej zasadniczej roli składniowej, mianowicie roli podrzędnika, określnika, w syntaktycznych grupach wyrazowych *gerundivum* może pełnić funkcję nie tylko podrzędnika, określnika adnominalnego, będąc taką czy inną przydawką (*attributum*), o czym była mowa dotąd, lecz może pojawiać się także w funkcji podrzędnika, określnika adwerbalnego, o czym już wspominaliśmy, przy formach fleksyjnych słowa posiłkowego *esse*, stanowiąc jego orzecznik (*praedicativum*) i tworząc wraz z nim tzw. *coniugatio periphrastica passiva*³¹, czym zajmiemy się bliżej teraz.

Gerundivum w ramach *coniugatio periphrastica passiva*, czyli składniowo tzw. *gerundivum praedicativum*³², jest tutaj znaczeniowo najwyraźniej, jeśli nie wyłącznie³³, tzw. *participium necessitatis*, a zarazem *participium futuri (passivi)*³⁴. Ze względu na ścisłość trzeba odtąd mówić nie o aspekcie necesytatywnym i futurowym samego *gerundivum*, lecz o aspekcie koniecznościowym i przyszłościowym całej konstrukcji peryfrastycznej, której jest ono integralną częścią. Z kolei konstrukcja ta, jako specyficzne orzeczenie, pojawia się w zdaniach albo bezpodmiotowych (tzw. użycie nieosobowe³⁵), np.:

- (35) *Nunc est bibendum* [...] (H o r. *Carm.* 1, 37, 1).
Teraz trzeba/należy/powinno się/musi się pić [...]

Typ 1. – bez podmiotu gramatycznego i bez podmiotu logicznego.

albo podmiotowych (tzw. użycie osobowe³⁶):

- (36) [...] *nunc pede libero pulsanda est tellus* (H o r. *Carm.* 1, 37, 1-2).
[...] teraz swobodną stopą trzeba/należy/powinno się uderzać z i e m i ę.

³¹ Konstrukcja: *esse* jako łącznik (*copula*) + *gerundivum* jako jego orzecznik (*praedicativum*) może być rozpatrywana, i najczęściej bywa, jako zjawisko morfologiczne – pod nazwą *coniugatio periphrastica passiva*. Stanowiąc jednak w istocie rzeczy kategorię przejściową pomiędzy zjawiskami morfologicznymi z jednej strony, a zjawiskami syntaktycznymi z drugiej strony, może być – dla określonych celów badawczych – włączana zdecydowanie (choć zawsze nieco arbitralnie) do jednej z sąsiadujących z nią kategorii. Tu traktuję ją jako konstrukcję składniową.

³² NIEMIEC, STAROWICZ (1946:91) zastępują tym terminem termin *coniugatio periphrastica passiva*, chcąc przez to, jak się zdaje, mocniej zaakcentować aspekt składniowy tej konstrukcji, który w swej *Składni* mają wyłącznie na względzie.

³³ Tak np. LEUMANN, HOFMANN, SZANTYR 1965:371.

³⁴ Zob. np. SAFAREWICZ 1950:68.

³⁵ AUERBACH, DĄBROWSKI, GOLIAS 1947:112.

³⁶ Tamże.

Typ 2. – z podmiotem gramatycznym, ale bez podmiotu logicznego. W jednym i w drugim wypadku może pojawiać się podmiot logiczny (najczęściej w datiwie³⁷, czasami w ablatiwie z przyimkiem *a* (*ab*, *abs*)) wskazujący na agensa³⁸, czyli na wykonawcę czynności wyrażonej omawianą konstrukcją, np.:

- (37) *Moriendum est omnibus* (Cic. Tusc. 1, 5, 9).
Wszyscy muszą umrzeć.

Typ 3a – bez podmiotu gramatycznego, ale z podmiotem logicznym w datiwie.

- (38) *Aguntur bona multorum civium, quibus est a vobis et ipsorum et rei publicae causa consulendum* (Cic. Manil. 2, 6).
Chodzi o majątki wielu obywateli, o które musi ci i powinniście się zatroszczyć tak ze względu na nich samych, jak i z uwagi na dobro Rzeczypospolitej (cf. D. TURKOWSKA).

Typ 3b – bez podmiotu gramatycznego, ale z podmiotem logicznym w ablatiwie z przyimkiem *a*.

- (39) *Legendus est hic orator [...] iuventuti* (Cic. Brut. 33, 126).
Młodzież powinna/musi czytać tego mówcę.

Typ 4. – z podmiotem gramatycznym i z podmiotem logicznym w datiwie.

Należało tu przypomnieć te elementarne i powszechnie znane wiadomości, ponieważ funkcjonalne odpowiedniki omawianej konstrukcji, mianowicie *gerundivi*, a ściślej: *coniugationis periphrasticae passivae*, której jest ono integralną częścią, zależą w swych szczegółach strukturalnych od tej okoliczności, w których z czterech zasadniczych typów zdań (1-4), wyróżnionych z uwagi na obecność czy nieobecność podmiotu gramatycznego czy logicznego, koniugacja ta wystąpi.

1. I tak, odpowiednikiem *coniugationis periphrasticae passivae* użytej bezpodmiotowo i bezagensowo (35) jest w języku polskim konstrukcja złożona z któregoś z modalnych czasowników *należy/trzeba/powinno się/musi się* + bezokolicznik czasownika (*pić*), odpowiadającego *gerundivum* (*bibendum*).

2. *Coniugationi periphrasticae passivae* występującej z podmiotem gramatycznym (36) odpowiada w polskim również konstrukcja złożona z któregoś z czasowników modalnych *należy/trzeba/powinno się/musi się* + bezokolicznik czasownika (*uderzać*), będącego przekładem *gerundivum* (*pulsanda*). Ale ma to swo-

³⁷ Jest to "dativus osoby zainteresowanej" (ERNOUT, THOMAS 1953:285) lub inaczej *dativus auctoris* (tamże s. 74). Zob. też: NIEMIEC, STAROWICZ 1946:92; AUERBACH, DĄBROWSKI, GOLIAS 1947:112.

³⁸ Zob. np. SCHERER 1975:90.

je reperkusje w odniesieniu do najbliższego kontekstu logiczno-syntaktycznego, mianowicie podmiotu (*tellus*), który po stronie polskiej przechodzi w dopełnienie bliższe (*ziemię*).

3. Gdy *coniugatio periphrastica passiva* ma przy sobie (tylko) podmiot logiczny czy to w datiwie (37), czy też w ablatiwie z przyimkiem *a* (38), wówczas, podobnie jak w dwu poprzednich wypadkach, trzeba ją tłumaczyć przez peryfrazę złożoną z jakiegoś czasownika modalnego o znaczeniu necesytatywnym i z odpowiedniego bezokolicznika, ale w grę może wchodzić jedynie taki czasownik modalny, który dysponuje formami osobowymi, a więc *powinno się* lub *musi się* osobowo użyte, redukcji ulega zaś *trzeba* i *należy*. dzieje się tak dlatego, że łaciński podmiot logiczny przechodzi w języku polskim w podmiot gramatyczny, z którym orzeczenie, jakim jest konstrukcja będąca odpowiednikiem *coniugationis periphrasticae passivae*, musi wykazywać zgodność co do liczby i osoby; musi więc być konstrukcją osobową, a więc, dla wybranej egzemplifikacji, musi wykazywać strukturę: (typ 3a) – podmiot (*wszyscy*) + czasownik modalny (*muszą/powinni*) + bezokolicznik czasownika odpowiadającego *gerundivum* (*umrzeć*); (typ 3b) – podmiot (ukryty: *wy*) + czasownik modalny (*musicie/powinniście*) + bezokolicznik czasownika odpowiadającego *gerundivum* (*zatroszczyć się*).

4. W czwartym wreszcie wypadku (39), który stanowi połączenie typu 2. i typu 3., *coniugationis periphrasticae passivae* (*legendus est hic orator iuventuti*) odpowiada konstrukcja: podmiot gramatyczny (*młodzież*) uzyskany z transpozycji łacińskiego podmiotu logicznego (*iuventuti*) + czasownik modalny osobowo użyty z uwzględnieniem składni zgody (*powinna/musi*) + bezokolicznik czasownika odpowiadającego znaczeniowo *gerundivum* (*czytać*) + dopełnienie bliższe (*tego mówcę*), uzyskane z transpozycji łacińskiego podmiotu gramatycznego (*hic orator*).

Czas i tryb czasowników modalnych użytych w języku polskim do oddania łacińskiej *coniugationis periphrasticae passivae* zależy od czasu i trybu łacińskiego słowa posiłkowego *esse*, wchodzącego, obok *gerundivum*, w skład tej konstrukcji.

Jeżeli *coniugatio periphrastica passiva* pojawi się w zdaniu pytajnym³⁹, np.:

- (40) *Quae sunt voluptates cum his comparandae?*
Jakie przyjemności w o l n o / m o ż n a / d a s i ę porównać z tymi przyjemnościami?

lub w zdaniu warunkowym, np.:

- (41) *Haec quidem, si potentia est appellanda, appelletur ita sane*
Jeżeli to w ogóle w o l n o / m o ż n a / d a s i ę nazwać potęgą, to niech się tak nazywa.

³⁹ Prawdopodobnie tylko takim, które stanowi pytanie retoryczne.

albo w zdaniu przeczącym, np.:

- (42) Illi repentina re perturbati, etsi ab hoste ea dicebantur, tamen (ea) *n o n n e g l e g e n d a (e s s e) e x i s t i m a b a n t* [...] (C a e s. Gall. 5, 28, 1).

Ci zaniepokojeni nieoczekiwanymi wiadomościami, mimo że pochodziły od wroga, uważali, że jednak *nie wolno/nie można/nie da się (?) ich (z)lekceważyć* (cf. E. KONIK).

czy wreszcie w zdaniu z przysłówkiem *quasi*-przeczącym *vix*, np.:

- (43) [...] maxime [...] hac re permovebantur, quod civitatem ignobilem atque humilem Eburorum sua sponte populo Romano bellum facere ausam (esse) *v i x e r a t c r e d e n d u m* (C a e s. Gall. 5, 28, 1).

[...] najbardziej zaniepokoiło ich to, w co z *trudem/zaledwie można było / dało się (u)wierzyć*, że nic nie znaczące i słabe plemię Eburonów ośmieliło się na własną rękę wywołać wojnę z narodem rzymskim (cf. E. KONIK).

to nabiera ona odcienia znaczeniowego możliwości-nie możliwości, dopuszczalności-niedopuszczalności i w zależności od tego posiada odpowiednik polski w postaci konstrukcji peryfrastycznej: *można/wolno/da się/nie można/nie wolno/nie da się* + bezokolicznik czasownika odpowiadającego łacińskiemu *gerundivum*.

Rekapitulując to, co zostało powiedziane, można stwierdzić w skrócie, że dążąc do sporządzenia możliwie wyczerpującej listy konstrukcji języka polskiego, odpowiadających składniowym użyciom łacińskiego *gerundivum*, trafiliśmy na następujące struktury: 1) rzeczowniki (od)słowne (gdy *gerundivum* jest przydawką właściwościovą); 2) zwroty przyimkowe z przyimkami *dla/na* + rzeczownik odsłowny (a) albo zdanie celowe (b) (gdy *gerundivum* funkcjonuje jako przydawką okolicznikową przy podmiocie lub dopełnieniu bliższym, występujących po określonych czasownikach w stronie biernej lub czynnej); 3) peryfrazy: *trzeba/należy/powinno się/musi się* + bezokolicznik odpowiadający czasownikowi od którego pochodzi *gerundivum* (gdy pełni ono funkcję orzecznika przy formach fleksyjnych słowa posiłkowego *esse*, stanowiąc tzw. *coniugationem periphrasticam passivam sive participium praedicativum*); 4) peryfrazy: *można/wolno/da się/nie można/nie wolno/nie da się* + bezokolicznik czasownika odpowiadającego *gerundivum* (gdy stanowi ono również *participium praedicativum*, ale odpowiednia konstrukcja łacińska występuje w zdaniu pytającym, warunkowym, zaprzeczonym lub z partykułą *vix*).

NOTA BIBLIOGRAFICZNA

- AUERBACH M., DĄBROWSKI K., GOLIAS M.: Gramatyka łacińska. Wrocław 1947.
- BLATT F.: Précis de syntaxe latine. Lyon 1952.
- ERNOUT A., THOMAS F.: Syntaxe latine. Éd. 2. Paris 1953.
- GRZEGORCZYKOWA R.: Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe. Wyd. 3. Warszawa 1979.
- GRZEGORCZYKOWA R., PUZYŃNINA J.: Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime. Warszawa 1979.
- KLEMENSIEWICZ Z.: Zarys składni polskiej. Wyd. 3. Warszawa 1961.
- KURKOWSKA H., SKORUPKA S.: Stylistyka polska. Zarys. Warszawa 1959.
- KÖHNER R., STEGMANN C., THIERFELDER A.: Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache. Tl. 1-2: Satzlehre. 4. Aufl. München 1962.
- LEUMANN M., HOFMANN J. B., SZANTYR A.: Lateinische Grammatik. Lateinische Syntax und Stilistik. München 1965.
- MENGE H.: Repetitorium der lateinischen Syntax und Stilistik. 9. Aufl. Wolfenbüttel 1908.
- NIEMIEC R., STAROWICZ J.: Krótki zarys gramatyki języka łacińskiego. Cz. 2: Składnia. Kraków 1946.
- OTRĘBSKI J., SAFAREWICZ J.: Gramatyka historyczna języka łacińskiego. Cz. 1. Warszawa 1937.
- OUDOT A.: Syntaxe latine. Strasbourg 1964.
- PUZYŃNINA J.: Nazwy czynności we współczesnym języku polskim. (Słowotwórstwo, semantyka, składnia). Warszawa 1969.
- RIEMANN O.: Syntaxe latine d'après les principes de la grammaire historique. Éd. 5. Paris 1908.
- SAFAREWICZ J.: Gramatyka historyczna języka łacińskiego. Cz. 2: Składnia. Warszawa 1950.
- SAMOLEWICZ Z., SOŁTYSIK T.: Gramatyka języka łacińskiego. Cz. 2: Składnia. Lwów 1924.
- SCHERER A.: Handbuch der lateinischen Syntax. Heidelberg 1975.
- SCIUTO S.: Grammatica della lingua latina. Torino 1967.
- SIBILLA G.: Sintassi della lingua latina positiva filosofica. Roma 1967.
- SINKO T.: Gramatyka łacińska. Warszawa 1924.
- SKORUPKA S.: Frazeologia a składnia. "Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" 17:1950 s. 97-114.
- SOBOLEWSKI S. I.: Grammatika latinskogo jazyka. Čast' pervaja (teoretičeskaja): Morfologija i sintaksis. Wyp. 3. Moskva 1950.
- SZOBER S.: Gramatyka języka polskiego. Wyd. 4. Warszawa 1957.
- TOKARSKI J.: Fleksja polska. Warszawa 1973.
- WIKARJAK J.: Gramatyka opisowa języka łacińskiego. Warszawa 1978.

DAS LATEINISCHE GERUNDIVUM
UND SEINE POLNISCHE FUNKTIONELLEN ÄQUIVALENTE

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Artikel gehört dem Gebiet der konfrontativen resp. kontrastiven Sprachwissenschaft an. Sein Ziel ist es, eine möglichst ausführliche Liste der polnischen syntaktischen Konstruktionen festzulegen, die den syntaktischen Verwendungen des lateinischen Gerundivums (*participium futuri passivi*) entsprechen.

Wenn das Gerundivum als ein Eigenschaftsattribut funktioniert, dann ist ein auf *-nie* oder *-cie* ausgehendes deverbatives Substantiv am häufigsten sein Äquivalent im Polnischen. Dieses Substantiv kommt in in einem abhängigen Fall vor, der von den Rektionseigenschaften des polnischen Substantivs, Adjektivs oder Verbs determiniert wird von denen die nominale Gruppe mit dem deverbativen Substantiv als dem übergeordneten Glied syntaktisch abhängt, z.B. *cupidus augendae fortunae* – *chciwy powiększenia*

(Gen.) *majątku*, aber *deliberare de augenda fortuna* – *zastanawiać się nad powiększeniem* (Instr.) *majątku*, denn *chciwy* regiert den Genitiv und *zastanawiać się nad* fordert den Instrumental; die eventuelle Übereinstimmung mit dem Latein kann nur zufällig sein.

Wenn das Gerundivum als ein Umstandsattribut fungiert, was bei einem Subjekt oder Objekt in den Sätzen vorkommt, in denen im Prädikat (im Aktiv oder im Passiv) Verben wie 'geben', 'überliefern', 'lassen', 'senden' usw. stehen, dann kommen im Polnischen periphrastische Wendungen mit den Präpositionen *dla/na* + ein (de)verbatives Substantiv als Äquivalente in Frage, wobei das Substantiv ein Zweck, eine Absicht oder eine Bestimmung ausdrückt. Darüberhinaus ist noch als Äquivalent ein Finalsatz möglich, der durch die Konjunktionen *by*, *aby*, *ażeby*, *żeby* eingeleitet wird.

Wenn das Gerundivum schließlich als ein Prädikativum bei den flexivischen Formen des Hilfsverbs *esse* funktioniert und zusammen mit ihnen morphologisch die sog. *coniugatio periphrastica passiva* und syntaktisch das sog. *participium praedicativum* bildet, dann ist sein Äquivalent im Polnischen auch eine periphrastische Konstruktion, die jedoch nicht aus dem Hilfsverb *być* und einem Partizip besteht, sondern mit einem der folgenden modalen Verben: *trzeba/należy/powinno się/musi się* und einem Infinitiv ausgedrückt wird, der dem Verb, das Wortbildungsbasis des Gerundivums ist, entspricht, z.B. *Omnibus moriendum est* – *Wszyscy muszą umrzeć*. Unter bestimmten syntaktischen Bedingungen (in Fragesätzen, Konditionalsätzen, negativen Sätzen oder Sätzen mit dem Adverb *vix*) kann die *coniugatio periphrastica passiva* die Bedeutung der Möglichkeit–Unmöglichkeit, Zulässigkeit–Unzulässigkeit gewinnen. In diesen Fällen gelten als ihre funktionellen Äquivalente im Polnischen die Periphrasen: *można/wolno/da się/nie można/nie wolno/nie da się* + Infinitiv des dem Gerundivum entsprechenden Verbs.

Zusammengefasst und übersetzt vom Verfasser